

Jožica Marn Gerden
in Petr Jandáček

POTOVANJE SKOZI ČAS

POVEST
O LEDENEM MOŽU ÖTZIJU
IZ TIROLSKE

Založništvo Jutro

PROSVETNA KNJIŽNICA

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

821.163.6-32

MARN GERDEN, Jožica

Potovanje skozi čas : povest o ledenem možu Ötziju iz Tirolske /
Jožica Marn Gerden in Petr Jandáček . - Ljubljana : Jutro, 2004. -
(Prosvetna knjižnica)

ISBN 961-6433-27-X

1. JANDÁČEK, Petr
126767872

OSTANI MLAD!

OSTI JAREJ,
*Jožica in Petr podarjata povest slovenski mladini
v domovini in po svetu.*

UVOD

Ob odkritju 5300 let starega, zmrznjenega in izsušenega Tiroльца Ötzija v letu 1991, smo se mnogi Slovenci, v domovini in razseljeni po svetu, spomnili na našega sanjskega kralja Matjaža, ki spi pod visoko goro v pričakovanju svobodne Slovenije. Ta naj bi se že končno prebudil in nam s svojo vojsko prikoral na pomoč v boju za slovensko osamosvojitve, ki se je dogajala prav v tistem času.

Dolga brada se je morala kralju Matjažu že skoraj devetkrat oviti okoli mize od tistega davnega dogodka, ko ga je pogoltnila gora z njegovo vojsko vred. V času slovenskega boja za svobodo pa se je baje kralj Matjaž le predramil in je previdno poslal na ogled svojega najboljšega kovača, bakrenolasega Orla, da preudari, ali je končno napočil pravi čas, ko bo Slovenija potrebovala pomoč njegove vojske. Bakrenolasi Orel, ki je bil velik mojster v kovanju orožja, bo hitro ugotovil, ali je njegova domovina dovolj oborožena za boj ...

Predstavljajmo si, da je bil junak naše povesti, ledeni mož Ötzi, ali »bakrenolasi Orel Zaplata«, kot so ga imenovali trgovci v naši pripovedki, slavni kovač pravljичnega Kralja Matjaža! Po imetju, ki je bilo najdeno poleg njega lahko sklepamo, da je bil ledeni mož ali naš Bakrenolasi Orel v svojem življenju izurjen kovač in bakrar. Prav v času slovenskega osamosvajanja pa se je le prebudil iz globokega sna in se ves zledenel končno znašel na domačem Višgorju. Ledeni mož Ötzi ali oči Zaplata je postal najstarejši prednik današnje združene Evrope.

Povest o ledenem možu Ötziju nas popelje nazaj v čas pred 5300 leti, ko je na Višgorskem živel, vlival bakrene sekire in koval bojno orodje naš slavni kovač, Bakrenolasi Orel Zaplata.

TIROLSKA – DOMOVINA »ÖTZIJA« ZAPLATA

VIŠGORJE, poimenovano v slovenščini, je bilo starodavno naselje naših prednikov, kjer je pred 5300 leti živel ledeni mož Ötzi ali naš pravljичni oči Zaplata. Danes se to naselje na Tirolskem imenuje VINSCHGAU v nemščini ali VAL VENOSTA v italijanščini, kar dokazuje, da se kraj imenuje po prvotnih prebivalcih, po naših prednikih, srednjeevropskih Venetih.

V bližini je Lechova dolina, imenovana po legendarnem Lehu, predhodniku poljskega naroda.

NEKOČ V DAVNIH ČASIH,

... pred dobrimi 5300 leti, ko je močvirsko Lobjansko jezero še segalo od današnje Ljubljane in Iga do Vrhnike in so na njegovih bregovih v lesenih koliščih živeli naši predniki Lobjanci, je v višjem alpskem svetu živel njim sorodni rod Višgorcev. Starešina njihovega rodu je bil slavni kovač, Bakrenolasi Orel Zaplata.

Naši starodavni predniki, ki so bili srednje-evropski domorodci, so nekdanj imeli svojega slavnega vladarja, kralja Matjaža.

O njem se je ohranila povest:

»Kralj Matjaž je bil dober vladar, zato so bili takrat res dobri stari časi ... Noč in dan so bila odprta grajska vrata in vsak siromak si je mogel izprositi milosti in pravice. Ker pa je bil Matjaž bogat vladar, so mu drugi kralji zavidali in kakor gosenic na repišče je nekoč iz onega kraja, kjer zahaja sonce, prišlo sovražnikov nad kralja Matjaža, ki so v krvavem boju pokončali njegovo vojsko, tako da mu je ostalo le še sto zvestih junakov ...

Dokler je hodil kralj Matjaž po zemlji, je imel tudi imenitnega mojstra za bojno orodje ... Tudi ta je sedaj pri njem v votlini in čaka, kdaj bo mogel njegov vladar spet rabiti njegovo spretnost.«

Mojster za bojno orodje, kovač Bakrenolasi Orel je tako ujet pod goro Pečko pogostokrat sanjal o svoji družini na Višgorju. Kralju Matjažu je rad pripovedoval o svoji ženi Danici, o vnukih Lučki in Jančku, o hčeri in Lučkini mamici Vesni ter o zetu Sokolu. Kralj Matjaž je zato dobro vedel, kako kovač Orel pogreša svojo družino in ne bo srečen prej, dokler se ne bo vrnil med svoje ljudi na domače Višgorje.

VIŠGORSKI KOVAC̨ BAKRENOLASI OREL

Bakrenolasi Orel je bilo nekoč poslovno ime našemu slavnemu predniku, ki je 5300 let star »ledeni mož Ötzi«.

Njegovi bližnji domači so Orla imenovali »oči Zaplata«, medtem ko je bil med trgovci predvsem znan po poslovnem imenu »Bakrenolasi Orel«. V življenju je bil Orel imeniten kovač, ki je vlival bakrene sekire in koval bojno orožje, zato so ga okoliški rokodelci

in trgovci, s katerimi je pred odhodom v vojsko sklepal posle, imenovali »Bakrenolasi Orel«.

Duh oglednega orla je bil že od mladosti njegov zaščitni totem, zato se je imenoval »Orel«. Orel je izdeloval orodje, talil baker in vlival sekire ter z njimi trgoval po bližnjih in daljnih krajih prek visokih Alp. Zaradi velikih količin bakra, ki ga je v življenju pretopil, so se mu lasje bakrenasto svetlikali v soncu, zato so ga ljudje po domače in opisno imenovali »bakrenolasi«. Zaradi svoje spretnosti v kovaštvu in vlivanju sekir je bil Orel visoko spoštovan na Višgorskem.

Njegov pokojni oče Zaplata je bil znan po šivanju toplih kožuhov, zato so se tako imenovali tudi njegovi potomci.

Žena Bakrenolasega Orla Zaplata je bila Modra Danica, ki je vstajala rano z jutranjo zarjo in skupaj z možem sta trdo delala in skrbela za svoj rod. Posebno se je odlikovala v obrti strojenja živalskih kož in v izdelovanju usnjenih oblačil.

Lučka je bila vnukinja Bakrenolasega Orla in Modre Danice ter prva hči Svetlolase Vesne. Uka željna deklica je prišla v šolo k dedku in babici. Njeno pravo ime je bilo Vida in je res želela vse videti in vedeti. Njena mamica Vesna je bila svetlolasa hči Bakrenolasega Orla in Modre Danice in žena prevejanega lovca Sokola.

OBISK PRI OČIJU ZAPLATI

Oči Zaplata se je razveselil, ko je zagledal svojo hčer Vesno in vnučko Lučko, ki sta prihajali k njemu na obisk. Vesel in z razprostrtimi rokami je stekel naproti, da bi objel svoji ljubljenci.

»Oči, moj oči prihaja!« je veselo vzklikala Lučka, medtem ko jo je zasopla mamica Vesna komaj dohajala. Toda tekli sta kar naprej!

Oči Zaplata ni mogel verjeti svojim očem: »Huh, kaj je narobe, kaj se je zgodilo? Ali sem postal neviden, kot je duh naših prednikov?«

Veliko presenečenje! Bistra Lučka in njena mamica Vesna sta v daljavi zagledali pogrešanega očija Sokola, ki se je ravnokar vračal z dolgega lova.

Vse domače, posebno ženo Vesno je hudo skrbelo za moža in lovca Sokola, ker je šel sam na lov v planine že dan prej in se še ni vrnil domov. Rotili so se k svetlemu Belinu na nebu, da bi mu svetil na poti in ga tako obvaroval pred nesrečo ali pred napadom hudobnega Črta. V oprtniku je nosil eno najboljših bakrenih sekir, ki mu jo je podaril njegov tast, Orel Zaplata, zato je bil še v večji nevarnosti, da bi postal žrtev roparja Črta.

Mladi lovec Sokol si je pridobil ime po svojem izbranem totemu, po ostrookem sokolu, ki mu je bistril oči in ga ščitil na lovu. Zaradi lovske prekanjenosti so mu lovci dali opisni pridevek »prevejani«.

Višgorski lovci so običajno hodili na lov v večjih skupinah, da je bilo varnejše in lovski plen obilnejši. Po uspešnem lovu so bili vsi dobro preskrbljeni s svežim mesom, odvečno meso pa so okadili v dimu in osušili, da so mu podaljšajo trajnost. Živali so jim nudile mnoge dobrrote: iz ustrojene kože so delali topla oblačila, obloge in posteljnino. Maščobo so okadili v dimu ali jo prepražili v ocvirke.

Raztopljen loj so rabili za kamnite svetilke ali lojenke, loj s prevretim pepelom pa je bilo milo za pranje. Tudi drobovino so znali dobro uporabiti: očiščena čreva so napolnili z mesom in naredili klobase, ali jo nasukali v strune in vezi. Mehurji in želodci so postali mehovi za vodo, čaj, vino in medico. Kostni in rogovje so uporabili pri gradnji, za orodje, orožje ali za okras. Parklje in ostanke kož so prevreli v gosto lepilo. Vse so znali dobro in prav uporabiti!

OČI PREVEJANI SOKOL SE JE VRNIL DOMOV

Mlada mamica Vesna in hčerka Lučka sta bili neizmerno veseli, da se je oči Sokol vrnil domov živ. Tekli sta mu naproti in se mu vrgli v tesen objem. Nista pa opazili, da se je oči vrnil z lova brez lovskega plena čez ramo, brez dragocene sekire in brez velikega loka. Nista pomislili, da je oči zelo utrujen, niti ne videli, da mu iz rame štrli zabodena puščica!

V eni sapi sta svetlolasa Vesna in bistra Lučka terjali odgovore na mnogo vprašanj.

»Ne tako hitro, moji dekleti, počasi in polahko! Au-auč ..., in malo pazita, ker me roka zelo boli! Vse vama bom povedal, kaj se mi je zgodilo, a ne še zdaj, ker sem hudo lačen in utrujen. Komaj sem ostal živ. Naj se prej vsaj malo odpočijem!« ju je ustavil utrujeni oči Sokol.

»Neučakanki, dajta se že umiriti! Dobrodošel, prevejani Sokol! Je že prav, vse nam boš povedal pozneje, nocoj na vaški veči sredi vasi. Tudi jaz komaj čakam, da slišim tvojo zgodbo, ki bo nekoč morebiti postala legenda našega rodu. Še nocoj bomo zakurili velik kres v zahvalo dobri Materi Zemlji in njenemu sončnemu sinu Belinu, ker sta ti bila dobrotno naklonjena in te ohranila pri življenju. Zahvaliti se moramo tudi za vse dobrote, ki jih prejemo po rodni zemlji in iz tekoče Materine vode; za dobro hrano, ki jo kuhamo s pomočjo mogočnega ognja; za zrak, ki oživlja ogenj in vse nas, ki ga vdihavamo. Za vse to se moramo zahvaliti in za srečno vrnitev našega pogumnega in prevejanega Sokola!« je odločil preudarni gospodar rodu, oči Zaplata.

»Vesna, ti pa brž poskrbi za svojega moža, saj vidiš, kako je

utrujen in je gotovo zelo lačen! Pa Mediško Rožo boš poklicala, da bo Sokolu obvezala rano,» je oči Zaplata še naročil hčeri Vesni.

Svojo vnukinjo pa je brž pomiril:

»Moja Lučka, ker si tako poslušna, ti bova z babico pokazala veliko zanimivega, česar še nisi nikdar videla. Nekaj časa boš ostala pri nama v šoli, pomagala nama boš pri delu in se tako naučila veliko koristnega za življenje. Babica Danica te bo zelo vesela. Že zgodaj zjutraj je odšla v sosednjo vas na sejem zamenjat tople kožuhe za žito. Vsak čas se bo vrnila domov.«

V ŠOLI PRI DEDKU ZAPLATI

Dedek Zaplata je narisal z ogljem podobo črnega Črta na ploščat kamen, da bo Lučko opozoril na nevarnega sovražnika:

»Glej, Lučka, takšnega roparja imenujemo Črt ali Črn! Pravijo, da je pol človeka in pol kozla in prebiva v jami kozlovka. Čeprav ga ni še nihče nikoli videl, vsi pravijo, da je grd in hudoben, ker napada

in ropa trgovce zahrbtno kot najbolj zahrbtnen človek. Z lahkoto prepleza velike skale in strme gore, zato mora imeti poleg rogov tudi vitke kozorogove noge in parklje. Črt je prav gotovo hudoben in črn parkelj! On ne zna sam taliti bakrove rude in vlivati sekir, zato si hoče zaslužiti rokodelca, da bi mu predeloval dragoceno rudo ter izdeloval

sekire in sulice. Delo z bakrovo rudo je zdravju zelo škodljivo. Taljenje bakra je zapleten postopek, zato se lenuharski Črt noče sam mučiti z njim. Toda vsi rokodelci bi raje umrli, kot da bi služili črnuhu Črtu in mu izdajali skrivnostne podrobnosti izdelovanja orodja.

Ničkoliko kovačev, trgovcev in popotnikov je že izginilo v gozdu, ker niso bili dobro poučeni o nevarnih sovražnikih, ki pogosto prihajajo v našo deželo, na skrivaj in ponoči, da jih ne bi nihče opazil. Včasih se napravijo kot trgovci, zato moramo biti še posebno previdni, s kom sklepamo kupčije in kje trgujemo, da nas zahrbtni ne opeharijo! Potujoči krošnjari, rokodelci in trgovci so za zahrbtne roparje najljubši plen. Tudi kateri tujci so morebiti vohuni in spletkarji, ker radi kaj zahrbtno in s hudobnim namenom naklepajo. Včasih za njimi pridrvi tolpa oboroženih razbojnikov, ki oropajo delovne ljudi. Naselijo se kje v bližini, da bi nas čimprej izpodrinili iz naše lepe in bogate zemlje. Teh se nam je še najbolj bati, zato moramo biti vedno na vse pripravljeni!»

Tako je dedek Orel Zaplata najprej poučil svojo vnukinjo o Črtu in o tujih nevarnih roparjih, ki so pogosto prihajali iz daljnih krajev in vznemirjali mirne in delovne Višgorce.

BABICA JE PRIPELJALA DOMOV TOVOR ŽITA

Vnučka Lučka se je nenadoma razveselila:

»Glej, dedek, babica Danica je pripeljala domov na saneh velik tovor. Pojdiva ji brž naproti, da ji pomagava raztovoriti.«

Oči Zaplata se je babice zelo razveselil in jo je lepo pozdravil:

»Dobrodošla, žena, Modra Danica! Vesel sem, da si se srečno vrnila domov! Vidim, da si naredila dobro kupčijo! To bo dobrega rženega kruha, ješprenja, prosene kaše in ajdovih žgancev, kar za nekaj časa, da ne bomo lačni!

Najprej naj ti povem dve dobri novici: prva je ta, da se je najin zet Prevejani Sokol srečno vrnil domov. Svetlolasa Vesna ga je pravkar odvedla v kočo, da bo kaj pojedel in si opomogel. Kako je bil mladec srečen! Njegov totem je sokol; ta ga je varoval in svetli Belin mu je svetil v nevarnosti. Veš, napadel ga je hudobni Črt in mu ukradel dragoceno sekiro. A nič ne de zaradi sekire, naredil mu bom drugo, glavno je, da je ostal živ; le malo je ranjen v roko!

Druga vesela novica pa je – glej, veliko presenečenje – najina vnukinja Lučka. 'O'lej jo, kako je že zrasla! Prišla je na obisk in v šolo, da se bo od naju kaj koristnega naučila za življenje. Tako bistra deklica je, vse vidi in vse si dobro zapomni. Prav tebi je podobna, ko si bila še mlado dekle – Modra Danica!«

Babica se je tudi razveselila vnukinje Lučke, še bolj pa moževe pohvale. Zamislila se je in modro prikimala:

»O'lej jo, našo Lučko! Res si že kar odrasla mladenka, čas je, da si prišla k nama v šolo. Skoraj si že prerasla svoje otroško ime, Lučka, s katerim nam prižigaš samo veselje! Morali bomo začeti uporabljati tvoje pravo ime, Vida, ki je zelo lepo ime, kot si tudi ti lepa.«

»Babica, prišla sem k vama v šolo, da me bosta z dedkom naučila

vse o nabiranju zelišč in hrane v gozdu, o poljskem delu in o kuhanju. Rada bi videla, kako se stroji koža, kako šivaš oblačila in obuvala in tudi, kako dedek vliva bakrene sekire. Hočem videti in vedeti vse, da bom pametna, kot je pameten moj brat Brzi Janček. Kadar gredo lovci na lov, gre vedno tudi on z njimi. S konjem pomaga uganjati divjačino v ogrado in v past. Lahko njemu, s konjem lahko potuje

daleč in obišče vse kraje, zato vse ve. Ne dohajam ga, a on se mi posmehuje. Karkoli ga vprašam ali mu kaj povem, mi odgovarja: Ja, ja, ja! Jaz sem to že vse videl in vse dobro vem!' Zato ga imenujem kar Ja-janček!« je Lučka vneto razlagala babici in dedku.

Babica jo je dobro razumela in je navdušeno zavriskala: »O'lej'i-jo, o'lej'i-jo ..., poglej ti njo, to našo Lučko! A tako, pametna hočeš biti kot je tvoj brat, Janček, kajne!? Dobro, drugič te vzamem s seboj, ko bom šla s kozličkom prek hribov zamenjvat kože za poljske pridelke!

Spoznala boš tudi sorodnike, ki živijo v Ozki dolini. Dobro kmetujejo in gojijo govejo živino: mlade ture so udomačili, da voli voljno vlečejo poljske vozove, krave pa jim dajejo dovolj mleka, da ga kisajo in predelajo v sir. Ravno so pospravili polja in s cepci omlatili kupe žita, da bo dovolj zaloge za zimo. Očijev brat nad Tesno sotesko pa ima veliko čredo ovac in koštrune. Drobница jim daje poleg mesa tudi toplo kožo, ki jo strojijo in jo uporabljajo za oblačila ter ležišča. Od tam izhaja tvoj dedek; njegov ded, stari Zaplata, je bil znan daleč naokrog po šivanju oblačil in toplih kožuhov. Zato se tako imenuje naš rod, po starem dedu Zaplata. Na Krasni planoti pa Liparjevi gojijo bele konjiče; tam je Janček dobil svojega brzega konja Bliska.

Obiskali bova tudi staro Mediško Rožo iz sosednjega rodu Medicev, ki te bo lahko naučila, kako se zdravijo rane in bolezni, kako se mešajo zdravilni čaji in napitki, o nabiranju zdravilnih zelišč in rož.

Glej, dedek je že pripravil jelenjo kožo za strojenje. Pomagala mi boš ostrgati maščobo, da se bo koža začela čimprej sušiti. Tudi pobarvali jo bova. To bo lepa halja zate! Tudi v hosto bova šli nabirat borovnice in gobe.

Veš, Lučka, marsičesa se boš lahko naučila od naju, toda vsega tudi midva z dedkom ne znavaj! Kako se delajo dobri loki in sučejo strune, boš morala povprašati starega brenkajočega Mata Vozlja, ki mota in vozlja vrvi. Glej, tam doli sedi, kjer ob delu vse dneve brenka in prepeva, njega moraš pobarati! Morda te še brenkanja nauči!?

Toda lov in orožje ni za dekleta, te spretnosti bo stari Matuzelj raje pokazal tvojemu bratu brzemu Jančku, ki bo vsak čas postal pravi lovec. Skupaj z njim ga boš obiskala kdaj drugič. Nocoj pa boš lahko videla kako dedek tali bakreno rudo in vliva sekire.»

TALJENJE RUDE IN VLIVANJE SEKIR

Ob mraku so se prebivalci višgorske srenje zbrali na vaško zborovanje ali »večo«. Zahvaliti so se morali svetlemu Belinu za sončno toploto in beli dan, ki ga prižiga, pa tudi rodni Materi Zemlje in Vode za številne prejete dobrine, brez katerih ne bi bilo življenja na svetu. Še posebej so se morali zahvaliti in obilno darovati bogovom za srečno vrnitev njihovega lovca, Prevejanega Sokola.

Vaški starešina in svečenik, Orel Zaplata, je že prej slovesno prižgal ogenj: z železnim kršcem je previdno zamahnil ob kresilni kamen nad suho vnetljivo slamo, da jo je žareča iskra oplazila in zanetila. Plamenček je hitro razpihal s kozjim mehcom, da je zagorel ogenj. Ta je zajel kup suhih drv z daritvenim kozličkom vred na vrhu nagradenega lesa, da je njegov duh v oblačkih dima odplaval v nebeško domovino bogov. Po zahvalni daritvi in obilni gostiji, ko se je ogenj polegel in les pogorel, je spodaj ostalo žareče kamnito kurišče.

Starešini celotne vaške srenje na Višgorskem, Bakenolasemu Orlu, je bilo poleg vodstva vaških obredov zaupano tudi taljenje bakrove rude. Vlivanje sekir je bilo veličastno delo, zaupano le starešinam in dobro izurjenim bakrarjem.

»Mati Zemlja nenehno ustvarja v svojih globinah številne rude in drugo bogastvo. Žlahtna ruda je dar rodne Matere Zemlje na voljo ljudem in na razpolago sposobnim rokodelcem, da jo najdejo, izkopljejo, jo obdelajo po svoji želji in potrebah – za vsestransko koristno uporabo – ne za zlorabo!« je vsem zbranim naznanil starešina.

Taljenje rude je bil slovesen obred.

Bakrenolasi Orel je vzel kepo samorodne bakrove rude, jo naložil v topilnik in položil nad žareče oglje velikega vaškega kurišča.

Trda ruda se je na razbeljeni peči kmalu začela taliti in se spreminjati v žarečo tekočino. Tekočo je Orel nato pazljivo vлил v posebne kalupe v obliki sekire. Raztaljen baker se je kmalu ohladil

in se dovolj strdil, da je Bakrenolasi Orel vzel iz njega novo in močno sekiro. To sekiro je namenil za svojega zeta, Prevejanega Sokola. Skoval ji je ostro rezilo in jo v pesku in vodi zgladil, da se je zasvetila kot jutranja zarja.

Prevejanemu Sokolu so ob pogledu na novo in svetlečo se sekiro od veselja zažarele oči, toda vedel je, da ga na vaškem srečanju ali »veči« čaka javna izpoved o nezgodi z izgubljeno sekiro.

VAŠKA VEČA

Po obilni pojedini in že v gosti temi, ko se je nebo vse razcvetelo z zvezdami, se je okrog toplega ognjišča ponovno zbrala celotna vaška srenja na večo.

Na vaškem zboru je Prevejani Sokol moral najprej vsem glasno povedati svojo nenavadno lovsko zgodbo, ki jo je doživel v gorah. Radovedni vaščani so hoteli vedeti vse podrobnosti: kako se je prevejani Sokol spopadel z roparjem Črtom, a še posebno, kako si je rešil življenje. Vsi so se strinjali, da ga je varoval njegov totem – duh ostrookega sokola, katerega kremplje in kljune kot talismane nosi okoli vratu – zato je ostal pri življenju.

Na visok kamen v sredini kroga je stopil mladi lovec, prevejani Sokol, da bi ga ljudje čim boljše slišali:

»Moja žena Vesna si je včeraj močno zaželela srnjakove pečenke. Odločil sem se, da grem kar sam v planine na lov in prinesem domov srnjaka, če mi le bosta rodna Mati Zemlje in svetli Belin na nebu naklonjena. Ves dan sem plezal po skalah in nenadoma sem zagledal na vrh gore velikega kozoroga z mogočnim rogovjem, kakršnega še nisem videl nikoli poprej. Sledil sem mu že nekaj časa in ko sem se ravno pripravljal, da sprožim tetivo na loku in ga ustrelim, sem nenadoma začutil oster sunek pod ramo; le malo me je zaščemelo in takoj nato sem opazil tole puščico, zataknjeno pod levo ramo. Ni me hudo ranila, le oplazila me je in se mi zapičila v rokav pod pazduho.

Pogledal sem naokoli in zagledal zahrbtnega Črta za skalo. Začuda, ta črnuharski Črt ni imel nikakega rogovja, ampak je bil videti na prvi pogled kot vsak človek, le hudo grd je bil! Bežal sem, tekkel sem, kolikor so me nesle noge! Črt pa se je naglo zapodil za menoj, da je kar preskakoval visoke skale in grmovje. Tekel je še hitreje kot jaz! Ugotovil sem, da mu ne bom mogel ubežati, toda

ukanim ga lahko edinole z zvijačo:

Vsi dobro vemo, kako si martinček odlomi svoj repek, da se reši napadalca, mar ne?

Kadar martinčku preti nevarnost, začne svoj repek naglo vrteti v zraku ... Medtem ko napadalec ves začuden strmi v njegov živi repek, mu martinček pobegne v bližnje zelenje na varno.

Vidite, tudi jaz bi se lahko podobno rešil:

Začel sem se pretvarjati, da me je puščica zadela v hrbet in sem smrtno ranjen. Skril sem se za skalo in brž odložil vse svoje imetje na skalne police.

Nato sem se kot kuščar zavlekel v travo, se ulegel na trebuh in si podložil levo roko pod brado. Svoj kresilni nož sem trdno držal v desni roki, medtem ko sem ležal negibno in se pretvarjal, da sem mrtev. Upal sem, da bo zahrbtni Črt zadovoljen z mojim orodjem in z dragoceno sekiro ter me bo pustil na miru v travi izkrvaveti. Toda, če lopov še vedno ne bi bil zadovoljen s plenom, bi se moral braniti in bi ga tudi uspešno premagal.

Glejte, takole: z levico pod brado bi se naglo odrinil od tal in tako bi z vso močjo zlahka zasukal svoje telo. Z nožem v desni pesti bi z vso silo zabodel sovražnika! Gotovo se črnuh ne bi več pobral! Ležal sem negibno in napenjal ušesa... Pssst! Prav kmalu je zašumelo listje v bližini. Vedel sem, da se mi približuje roparski Črt ...

Aha, kot sem predvidel, tako se je zgodilo! Črt je takoj opazil moje orodje na skalnati polici, ga naglo zbasal v svojo malho in zbežal v hosto.

... Da, hudo žal mi je, da sem zgubil dragoceno sekiro, toda ostal sem pri življenju in sem zelo vesel, da nisem nikogar umoril! Sam svetli Belin na nebu mi je priča!«

Ko je prevejani Sokol končal svojo pripoved, je k njemu stopil ponosni tast Orel Zaplata, ga potrepal po rami in ga pred vsemi zbranimi glasno pohvalil:

»Kot starešina naselja Višgorja, vaš prvi kovač in gospodar našega plemenitega rodu Zaplata, moram priznati, da sem zelo ponosen na svojega zeta, Prevejanega Sokola!

Dobro si ukanil hudobnega Črta, Prevejani Sokol! Sam svetli Belin ti je svetil, da si se umaknil smrti! Glej, tukaj ti podarjam novo sekiro kot nagrado za tvojo prevejanost. Tako je prav! Kadar si sam in ranjen, se ni dobro spuščati v boj s sovražnikom, ker bi te ta z lahkoto umoril.

Nova bakrena sekira naj ti služi na lovu in te varuje pred zahrbtnimi napadalci tudi v bodoče!

To zgodbo in martinčkovo ukano se tudi nam velja dobro zapomniti. Izuriti se moramo v samoobrambi pred sovražnikom in za morebitne nevarnosti, ki bi nam kdaj pretile v življenju. Vse mlade višgorske fante in lovce že jutri zvečer vabim na samoobrambne vaje. Nujno moramo ustanoviti vaško stražo, ker se tuji napadalci in osvajalci pojavljajo v naših krajih vse pogosteje. Braniti moramo naše domove na Višgorju pred vse bolj vsiljivimi tujci in roparji.

Hmm, Prevejani Sokol se je prav pametno domislil: če te napade sovražnik in padeš, si še vedno lahko sam pomagaš. ... Z levo roko, zataknjeno pod brado, si z odzivom od tal pridobiš v desni roki dovolj moči in zaleta, da lahko z nožem prebodeš prsni koš ali lobanjo sovražnika. Kadar ti takšna ukana preostane kot zadnja in edina izbira, da si rešiš življenje, jo moraš izkoristiti!

Tudi jaz sam bom uporabil prav takšno ukano, če mi bo grozil ropar. Nadejam se, da se bom lahko skril v visoko travo, kot se je Prevejani Sokol in ne v snežni zemet, kajti snega je v gorah veliko. Če gremo na lov v snegu, je nujno vzeti s seboj vedro žarečega oglja. Tako si lahko zakurimo ogenj, da se brž ogrejemo, ko je največja nevarnost mimo.«

LUČKA SE JE UČILA KUHATI

»Bistra Lučka, je že prav, da bi se rada vsega naučila, toda vsaka mladenka mora najprej znati kuhati. Zatorej, pomagala boš kuhati meni in drugim ženam, ki se že zbirajo ob ognjišču in tako se boš največ naučila,« je zgodaj zjutraj odločila babica Danica.

Žene so se za kuhanje zbrale okrog skupnega odprtega ognjišča.

Višgorske žene so kuhale svežo in zdravo hrano, kar so pridelali sami in kaj užitnega našli v naravi. Moški so bili lovci in so skrbeli, da je bilo vedno dovolj zaloge svežega mesa za vse. Meso so pekli na ražnju ali v zemljo vdolbenem prostoru, ki so ga obložili s kamni. V jami, obloženo s kamni, so zakurili ogenj, da je kamenje zažarelo in vanjo so položili večje kose mesa ali ribe, ovite v sveže zelenjavne liste. Pečenko so pokrili z žarečim kamenjem in s plastjo zemlje, da se je ta počasi pekla. Jamo za vretje vode ali kuhanje juhe so najprej obložili z usnjeno kožo, vanjo stresli žito, zelenjavo, začimbe in zalili z vodo. Na ognju so posebej segrevali okroglo rečno kamenje in ga žarečega polagali v jamo, da je hrana dobro prevrela. V bližini so imeli na razpolago dovolj soli, zato so hrano tudi osolili, da je bila še bolj okusna. Sol so s kruhom radi ponujali prijateljem in popotnikom in jo tudi prodajali. Verovali so, da sol rodne Matere Zemlje in Vode ohranja ljudi duševno in telesno zdrave. Nasoljeno meso se lepo osuši in ohrani užitno za zimo, kot je užitna in zdrava nasoljena ter skisana zelenjava.

Za pojedino se je vsak vrnil k svojem družinskem ognjišču. Domači so se v krogu posedli okrog lončene sklede, polne dišečega ješprenja, godlje ali kaše in zajemali z lesenimi žlicami. Vedno so se zahvalili tudi svetlemu Belinu in rodni Materi zemlji za vse dobrate.

Rod Višgorcev je že od nekdanj prebival v prostorni in varni gorski votlini, ki jo je v alpskem svetu v tisočletjih izoblikovala narava. V višjem kamnitem svetu je zemlja primerna za gojenje drobnice in krav. Za poljedelstvo je višinska zemlja preskopa, zato so se posamezne družine postopoma selile v nižinske predele, kjer je zemlja bogatejša in pogoji ugodnejši. Postavili so si svoja okrogla bivališča. Spodnji del je bil delno izkopan v zemljo, vrhnji del nad zemljo pa je bil postavljen iz navpičnih hlodov in vej. Špranje med lesom v notranjih stenah so zadelali z ilovnato oblogo in jo obložili z lepo ustrojeno kožo raznih živali. Strmo streho so pokrili s koljem, lubjem, vejami in slamo. Bivake in zimske shrambe, ki so jih izkopal pod zemljo, pa so imenovali »zemljanke«. Te so bile tople pozimi in hladne poleti.

OBISK PRI MEDIŠKI ROŽI

Oči Zaplata je nameraval popeljati Lučko k modrijanom naselja Višgorja, da jo bodo naučili raznih spretnosti, ki jih bo nujno potrebovala v življenju. Najprej sta se odpravila k stari čarodejki, Mediški Roži. Starka je bila dobro znana in cenjena daleč naokrog po svojih koristnih nasvetih in zdravilnih napitkih iz planinskih rož. Z njimi je zdravila razne bolezni in poškodbe ter odvrčala vraže in nadloge, ki so jim jih povzročali neprijazni duhovi. Mediška Roža se je obiska razveselila in je Lučko takoj povabila naprej:

»Le pridi bliže, Lučka, najprej ti bom pokazala, kako se dela medica. Glej, dober med razredčimo z vodo, ki mora biti zelo čista, da se ne bi medica pokvarila. Takšna mešanica v nekaj dneh prevre in kmalu nastane čista zdravilna medica. Medica je zdravilo za obolelo grlo in brž ublaži hud kašelj. Če te boli trebušček, pa le dodaš nekaj oglja v prahu in se boš hitro pozdravila.

Za vsako bolezen na svetu raste roža, le najti in poznati jo moraš! Iz zdravilnih rož, listov in korenin mešam čaje za razne bolezni. Gomolji, stebela, listi in tudi lubje se uporabljajo za obkladke in mazilo. Paziti je treba, ker rože niso vse zdravilne, zapomniti si boš morala njih imena in tudi katera zelišča so za katere bolezni. Mediškimi zeliščarjem je že prirojeno, da pomagajo bolnikom. Hodila boš z mano nabirat rože, da se boš čimveč naučila. Ni dovolj, da poznaš imena vseh zdravilnih rož, imeti moraš dar zdravljenja, čutiti z bolnimi, biti skrbna in vsa predana koristnemu delu, ki ga opravljaš.

Glej, jaz vsako zelišče najprej sama preskusim, če je varno zdravilo. Že duh in okus zelišča me učita: če je hudo grenak ali smrdljiv, me opozarja, da je zelišče v večji količini lahko škodljivo.

Na, le popijmo malo zdrave medice za tvoje in naše zdravje!

Na zdravje!«

KOLEN DARJA JE ŠTELA ČAS

Dedek Zaplata je odpeljal Lučko naslednji dan k stari ženi Kolen Darji, ki je bila znana po spretnosti časovnega štetja od enega mladoletja do drugega. Poljedelcem je rada podarjala šop trakov, ki jih je imenovala koledar. To je bil poseben pripomoček za štetje dni. Prebivalci Višgorja so vestno šтели čas tako, da so vsak dan odtrgali na traku eno koleno. Starko Kolen Darjo so zato spoštljivo in hvaležno imenovali Modrijanka Kolendarka.

Kolendarka je rada učila otroke, kako se šteje čas:

»Glej in poslušaj me pazljivo, bistra Lučka! Tukaj imam preluknjan kamnit obroček. Na obroček privežem za vsak prst obeh tvojih rok in še za tri prste povrh¹ dolgih usnjenih trakov. Ti predstavljajo lunine mesece, to je čas od enega mlaja do drugega. Vsak trak zavijem za dva prsta manj, kot imaš prstov na roki ti, tvoja babica in dedek skupaj². Ko preštejemo vse te zavitke, dobimo toliko kolen³, kot je dni od enega mladoletja do drugega. Imenuje se časovnik ali koledar, ki zaznamuje eno leto. Če se boš naučila šteti čas, boš visoko spoštovana na Višgorju,« je še poudarila Kolendarka.

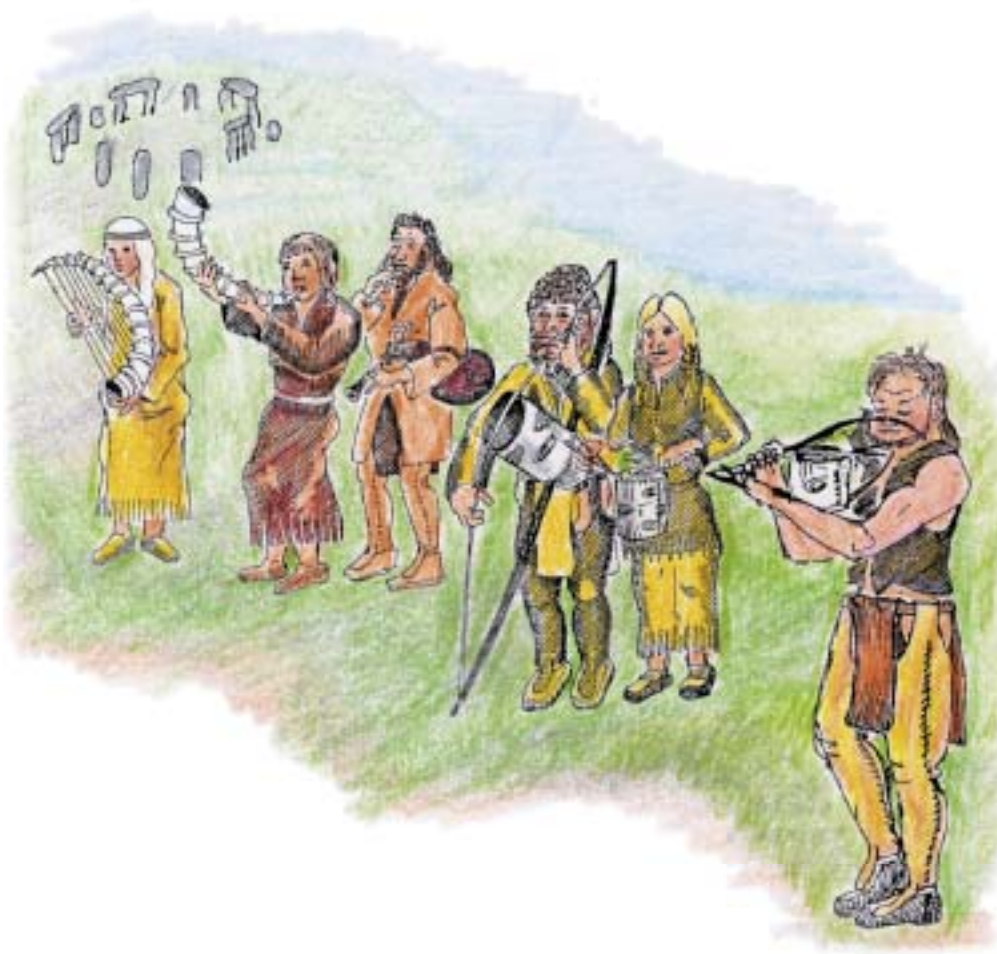
Starešina naselja Višgorja je redno ob vsakem mladoletnem praznovanju pomlajenja skrbno načrtoval v kamen nov znak za prst stran od prejšnjega. Vsaka črta je predstavljala novo letnico. Otroci so te črte radi preštevali na prste rok, istočasno pa skladali pesmice in veselo prepevali. Tako se je tudi njihovo parno štetje vedno prijetno rimalo: *ena, dva – ropota; tri, štiri – netopirji; pet, šest – gremo jest; sedem, osem – kruha prosem; devet, deset - ga gremo vzeti ... Pet je polna pest, še en' je šest, 'še k dvem – je sedem ..., 'dve pest' je deset in 'dvej'deset' je dvajset ...*

Koledar je bil že od nekdaj zelo pomemben pripomoček v poljedelstvu. Poljedelcem je nakazoval čas kdaj je treba sejati in kdaj bodo uživali sadove poljskega dela.

Višgorci so vestno sledili letnim časom in so zato uporabljali letni časovnik ali koledar. Ugotovili so, da najdaljši poletni dan v letu pride v 182 dnevih po najkrajšem zimskem dnevu, ko sonce vzide in zaide najdlje od severnega pola. V najdaljšem poletnem dnevu leta pa sonce vzide in zaide najdlje od južnega pola, dlje kot katerikoli drug dan v letu. Spomladno in jesensko enakonočje, ko je dolžina dneva enaka dolžini noči, so praznovali z velikim vaškim kresom. Veselili so se, ker se ob spomladnem »kresi dan prevesi«, ko se pričnejo topli dnevi daljšati in noči krajšati. Napočil je čas

prebujanja in mlajenja Matere Zemlje. Ob jesenskem enakonočju pa se začnejo dnevi krajšati in je čas rodnosti, zorenja in žetve ter čas največjih zahvalnih daritev.

Poznali so tudi modre ljudi Drvide, ki so živeli takoj na drugi strani pragozda. Ti so bili še večji strokovnjaki v zasledovanju sončne poti, ker so se zelo natančno posvečali štirim letnim časom in čudežnim skrivnostim rodne Matere Zemlje. Pripravljali so velike plesne slovesnosti na čast rodovitnosti in so obilno darovali

bogovom. Ob takšnih svečanih obredih so oplajali Mater Zemljo, ji postavljali visoke obredne monolite in se ji priporočali za rodnost svojih družin. Z kamnitimi stolpi so zaznamovali pot sonca, strani neba in letne čase. Na polovico razdalje med najdaljšim severom in najdaljšim jugom so postavili kamnito znamenje, ki je zaznamovalo sredino spomladne in jesenske poti sonca. Druidi so verovali, da si bodo s posebnimi obredi tudi sami pridobili nadnaravne in čudežne moči in postali jasnovidci.

Skrivnostne čarovnike Druide so Višgorci imenovali Drvidi, ker so živeli za velikim drvenim gozdom.

OBISK PRI ČEVLJARJU

Oči Zaplata je odpeljal vnučko Lučko k svojemu sorodniku Pečki Skali v sosednjo Lehovo dolino, da bo videla, kako izdeluje obuvala.

Bistra Lučka je bila zelo navdušena, ker takšne delavnice dotlej še ni videla. Tudi sama si je zelo želela par novih toplih čevljev, da ne bi bila bosa, vendar si ni upala niti izdahniti svoje velike želje; le tiho in pazljivo je opazovala.

Krojači in izdelovalci obutve so pogosto skupaj krojili in šivali oblačila in obuvala. Na krznene hlačnice za vsako posamezno nogo je čevljar prišil podaljšan jezik, ki je služil nogi kot zanka. Vrhnji del hlačnic pa so si privezali okrog pasu. Tako so hlačnice ostale na mestu in zataknjene v čevljih; bile so zelo tople v mrzli zimi.

Iz medvedje kože je obuvalec Pečka Skala skrojil močne podplate. Nanje je nato pritrdil mrežasto lipovo ličje v obliki noge. To je dobro obložil s suho travo, nato je obuvalo v notranjosti naknadno obložil še z mehko jelenjo kožo. Vmesna obloga mahu ali trave je varovala noge pred mrazom in mokroto. Iz mehke telečje kože je urezal še močne usnjene vezalke, s katerimi so čevlje tesno privezali k nogi, da se niso sezuvali. Lepilo, ki so ga uporabljali čevljarji za izdelovanje čevljev, so dobili iz dobro prekuhanih živalskih parkljev in ostankov kož.

Usnjeno obutev je bilo potrebno nazadnje še premazati z mastno žolco, da je usnje postalo odpornejše in neprepustno za vlago v dežju in v snegu.

Ker je bistra Lučka tako tiho poslušala in opazovala delo, ji je stric Pečka Skala pred odhodom podaril par novih toplih čevljev. Neizmerno jih je bila vesela, saj so bili njeni stari čevlji močno obnošeni in že zdavnaj premajhni, zato je raje hodila bosa. Novi

mehki kožuhasti čevlji jo bodo prijetno greli v dolgi zimi, ki bo nastopila prav kmalu. Zime na Višgorskem so bile vedno dolge in mrzle, zato so se ljudje za zimo dobro pripravili tudi z obutvijo.

MATO VOZEL JE DELAL LOKE, SUKAL STRUNE IN LEPO BRENKAL

Dedek Orel ter vnuka Lučka in Jan so se lepega dne napotili na obisk k pojočemu in brenkajočemu Matu Vozlu. Mož je vse dni sedel v senci košate lipe in zamaknjeno preskušal nove strune na mehu. Iz konoplje je sukal vrvi in sukance za šivanje kožuhov. Strune, ki jih je napenjal na loke, pa je nasukal iz kitnih žil ali iz tankega črevesja živali. Lovci so potrebovali najprožnejše strune za loke, toda ta brenkajoči mož je najraje brenkal nanje.

»Pozdravljeni in dobrodošli, bakrenolasi Orel, brzi Jan in bistra Lučka!« se je razveselil obiska brenkajoči Mato Vozel.

»Oho-hooo, glej ju, kako sta že odrasla tvoja dva vnuka, odkar sem ju zadnjič videl! Pridita bliže, pridita, da vama pokažem, kako se zabrenka na lok: brenk, brenk, ...brreenk...

No, dajta, malo zaigrajta!

Glej, Janček, za dober lok ne moreš pobrati kar vsake palice in jo napeti na obeh koncih s kakršnokoli prejo! Tisa je najboljši les za izdelovanje lokov. Že moj praded je posadil nasad tise za naseljem. Navadno ima divja tisa v debelini enega prsta deset letnih obročkov. Če veje pravočasno razredčimo, lahko upočasnimo rast tise, da ima v debelini enega prsta trikrat deset1 obročkov. Da bi bila tisa debela kot roka, bi bilo treba čakati kar štiri do pet rodov. Gostota izrastnih obročkov naredi les izredno močan in dobro upogljiv. Na sredini loka ga stešemo do debeline tvoje roke, na obeh koncih pa ga ustrezno zožimo. Konca loka morata biti debela kot prst, s trikrat za vse prste na tvojih obeh rokah2 obročkov v premeru na konicah. Na sredini je kar devetkrat za vse prste na tvojih obeh rokah3 izrastnih obročkov.

Takšen lok je zelo močan. Črt uporablja le divjo tiso, zato njegov lok ne strelja tako daleč kot moj in se hitro nalomi.

Za lok so najboljše strune, ki so nasukane iz kitnih žil kozorogovih nog. Žile zvijem tesno skupaj, da nastane prožna in močna struna ali motvoz. No, zdaj menda že razumete, zakaj me ljudje kličejo Motvoz. Ha, ha, ha, poredneži pa me imenujejo kar 'stari Matuzel'.

Brzi Jan je bil še posebno vesel, ker mu je dedek Zaplata podaril nov lok, ki ga je ravnokar izdelal Mato Vozel. Sedaj bo imel svoj lok, kot jih imajo na lovu odrasli lovci.

OBISK PRI DRAGU KAMNU

»Velika in pametna mladenka si že, da ti otroško ime Lučka kar ne pristaja več. Imenovali te bomo Vida, ker tako dobro vidiš na vse strani. Svetovit je jasnovid, ker pozorno zre na vse štiri strani zemlje, zato bo poskrbel tudi za tvoj jasen vid,« je pomislila modra babica, ko je Lučko po večerji odpeljala spat na ležišče v kotu. Za njeno

ležišče je pripravila novo blazino, ki jo je napolnila z dišečo suho praprotjo ter jo obložila z mehko in toplo ovčjo kožo.

»Prav nič se ti ne mudi odrasti, zame boš vedno svetla Lučka, moja bistroura vnučka!« jo je za lahko noč pobožal po zlatih

kodrastih laseh dedek. Pokril jo je s toplim medvedjim kožuhom in kmalu je sladko zaspala.

»Jutri jo odpeljem k Dragu Kamnu, ki izdeluje razne okraske za mlada dekleta. Kupil ji bom lepo jantarjevo ogrlico, da se me bo še dolgo spominjala, ko odidem od tod,« je še zamrmral sam sebi.

Lučka je zjutraj z dedkom obiskala Draga Kamna in z velikim zanimanjem opazovala kako izdeluje iz kamnov vseh barv prelepe ogrlice in zapestnice, iz kosti in rogovja pa izrezuje broške in glavnike. Dedek je vnučki razložil, da Drago Kamen z njimi trguje po vsej širni deželi, na toplo in mrzlo ter na jutranjo in večerno stran. Prekupčevalci in trgovci iz bližnjih in oddaljenih dežel prihajajo k njemu na izmenjavo svojih izdelkov. Drago Kamen je bil znan in slaven po dragocenem jantarnem nakitu daleč vzdolž trgovske poti, od izvira Visle na severu do Jadranskega morja na jugu in še dalj ...

»Lučka, le pridi bliže in poglej: bakrenozlate in prozorne jantarne kroglice so iz okamenele smole. Te žarijo v soncu tako, kot žari sam svetli Belin, zato vsaka kroglica predstavlja »božji dar«. Vidiš, v njih so ujete celo majhne starodavne žuželke, semenje in razno rastlinje...« je Lučko podučil Drago Kamen.

Vnučka Lučka je bila izredno vesela, ko ji je dedek poklonil dragoceno jantarno ogrlico za spomin.

VAJE ZA SAMOOBRAMBO

Bakrenolasi Orel nikakor ni mogel pozabiti ukane, s katero si je rešil življenje prevejani Sokol. Višgorski fantje in lovci so se z njim vestno vadili za bližnjih hribom, če bi se kdaj tudi sami morali braniti na lovu pred sovražniki. Celo mladi Jan se jim je smel pridružiti.

Oprtnik, lok, dragoceno sekiro ter koš drobnih potrebščin so odložili na skalnato polico, tul poln puščic pa prislonili na drugo stran. Ropar bi tako orožje moral obiti in bogati plen bi ga gotovo zamikal.

Lučka je opazovala vaje le na skrivaj in od daleč: Dedek Orel se je uležal na trebuh in se tesno privil k tlom. Le glavo je rahlo privzdignil na kamen ter z enim očesom škilil, ali Črt morda že ne prihaja izza skale. Levo roko si je zataknil pod brado in jo potisnil čimbolj na desno stran. V desni stisnjeni pesti je močno tiščal kresilno bodalo, s katerim se je nato uril, kako bo zabodel Črta, če bi bilo potrebno, ko bi hudobnež napadel še njega, ker se ne bi zadovoljil le z njegovim imetjem. Celo prste na nogah je iztegnil, da mu ne bi bili v napoto, ko se bo naglo zasukal in odskočil. Tako je ves potuhnjen, v prav napetem in neugodnem položaju negibno čakal na sovražnika...

Vedro z žarečo žerjavico je Orel že prej postavil prav blizu, če bi se moral zakopati v sneženi zamet, namesto v listje ali v visoko travo. Tako si bo lahko pozneje, ko bo najhujša nevarnost mimo, brž zakuril ogenj in se ogrel, da ne bi zmrznil v snegu.

Prevejani Sokol, brzi Jan in drugi višgorski fantje so se vedno radi pridružili Bakrenolasemu Orlu pri vaji martinčkove ukane in v vlogi namišljenega Črta. Posebno veselje pri vaji je imel Janček, ki je komaj čakal, da bo smel na lov s svojim novim lokom in z odraslimi lovci. Do sedaj je lovil le ribe ter s fračo streljal na zajce.

OPREMA LOVCEV, TRGOVCEV IN POPOTNIKOV

Preden se je bakrenolasi Orel Zaplata odpravil na lov in na nevarno pot prek visokih gora na prekupčevanje, se je moral vedno temeljito pripraviti.

Lučka in Janček sta rada opazovala dedka, kako si je opasal velik lok, nato je v leskov oprtnik naložil bakreno sekiro, tul s puščicam, bodala, nože in kresilni kamen, vrvi in strune ter druge manjše potrebščine. Vedro iz brezove skorje je tudi pripravil za seboj.

Za popotnico je dedek Zaplata vzel nujno potrebno hrano: žito in semenje, suho sadje, kot so jabolka, hruške in slive, kruh poprtnik ter suho kračo. Sladko medico je tudi moral vedno vzel za popotnico. Brezovi gobi si je navezal okoli zapestja; kadar se je v gorah hudo opraskal, se je namazal z gobo po rani, da je brž odgnal zle duhove, ki bi rano razdražili in mu povzročili še hujše težave. Če ga je bolel trebuh, ker je pojedel kaj škodljivega, pa je le prežvečil malo črnega oglja, da je uničil strupene snovi v želodcu in se je takoj počutil bolje.

Višgorci so hranili suho sadje in žito v glinastih loncih in vrčih. Izdelovali so jih iz ilovice in jih v visoki vročini spekli, da so okameneli in bili uporabni. Toda za potovanje čez gore so bile takšne posode neprimerne, zato je bakrenolasi Orel vse svoje potrebščine in hrano naložil v velik oprtnik, ki sta ga spletla z ženo Danico iz leskovih šib in lubja.

Tudi orodje in orožje je Orel vedno dobro pregledal, očistil, nabrusil in vse popravil že doma, preden se je odpravil na pot.

Dleto za brušenje kamnitih rezil je Orel izdelal tako, da je v lipovo palico zapičil ošiljeno ostro konico, ki jo je stesal iz

srnjakovega rogovja. Na enem koncu jo je ošilil s kresilnim nožem, nato je s tem ostrim dletom pritiskal na robove kresilnega rezila, da ga je čimbolj izostril. Rezilo na kresilnih bodalih, mečih in nožih je postalo še ostrejše in se je manj krušilo, ko ga je utrdil nad ognjem. Tako je dobil izredno ostro rezilo, da bi si celo brado lahko obril.

Pred potovanjem preko gora se je Orel udeležil zahvalnih daritev, ki so jih Višgorci slovesno praznovali ob posebnih dogodkih.

ČAŠČENJE BOGOV IN ZAHVALNE DARITVE

Ob raznih praznovanjih so se Višgorci množično zbirali okrog daritvenega kamna, na katerem je stala podoba njihovega sončnega božanstva Belina.

Od vsake vrste živali in hrane ter od vseh poljskih pridelkov so obilno darovali mogočnim bogovom. Prepevali so hvalnice in prosili sončnega Belina, da bi Sonce še dalje sijalo na njihova polja in da bi bujno zelenje, ki so ga v deželo prinesle pomladne vile in zeleni Kresnik, bogato obrodilo. Njihove pesmi so prosile za svetlobo, za dobro letino in za pregon zlih mrzlih duhov iz dežele.

Gostili so se ves dan, plesali, prepevali in vzklikali:

»Svetli Belin, sveti nam in vodi nas na poti ...!

Sonce zlato nad goro, gori vzhajaj in nam sveti, vsako jutro za jutrom; vračaj se dan za dnem, leto za letom! Sijajni sin Matere Zemlje, ki iz nebesnih višav prižigaš belino dneva in preganjaš temo, bodi nam naklonjen! Daj, da ne bi vročice poletnih dni povzročile prehude suše in hudega vremena. Pošlji nam dežja, toda obvaruj nas neurja, strele, ognja, groma in toče, ki bi uničile vse poljske pridelke in trud našega dela ...

Svetli Belin, sveti nam in popotnikom na poti!«

Posebno zaupanje in vero so imeli ljudje v trobožje »Triglav«, ki obsega Nebo, Zemljo in Podzemlje. Njemu so priporočali v varstvo domovino in vse svoje ljudi. Zavedali so se nadnaravnih sil, nad katerimi Višgorci niso imeli moči, zato so bogove rotili, da jih ne bi kaznovali, temveč jih obvarovali nesreč in tujih napadalcev.

Njihove daritve so bili pogodu bogovom, posebno sončnemu bogu Belinu, da je ob prazniku v Rožniku obstal na nebu in svetil belino svojim ljudem kar nekaj dni skupaj. Če so se tedaj povzpeli na najvišjo goro, so videli na jutranji strani sončno zarjo vzhajati in na večerni strani zahajati. Čutili so njegovo toploto in vedeli so, da jih njihov bog Belin s svojo sončno močjo ne bo nikoli zapustil.

Ob večerih so posedali ob vaškem ognju, pili lipov čaj in medico ter modrovali. Rezljali so leskove piščalke in posnemali petje ptic v gozdu, zato so lepo in veselo prepevali. Pridružili so se jim baji, ki so jim pripovedovali stare bajke in junaške zgodbe iz preteklosti. Pojoče pripovedke so se širile dalje med ljudmi in so postale ljudske pesmi.

Z melodičnimi glasovi in veselim jodlanjem so se radi pogovarjali na daljavo s sosednimi rodovi. Prisluhnile so jim svete gore, ki so izmenjavale njihove klice in jim jih v enakem vzdušju večkratno vračale. V bližini je živel več drugih sorodnih plemen s podobno govorico, zato so se lahko z njimi veselili ali žalostili tudi na daljavo. Z ljudmi iz sosednjih rodov so se srečevali na poletnih sejmih in ob praznikih na veselicah.

Častili so zdravilne vode, ki se kot kri pretaka po žilah Matere Zemlje. Čudežno vodo so častili v treh oblikah: v snegu in ledu, ki je trdno stanje, v tekoči vodi in v oblakih ali hlapovih. Vodno božanstvo »Tromožje« je tako obsegalo trojno moč vode.

Višgorci so živeli v tesnem sožitju z zemljo, obdelovali so polja, častili zdravilne vode, gore in drevesa. S svojim dobrim delom,

poštenostjo in darovanjem so želeli ugajati bogovom in bili so hvaležni rodni Materi Zemlji za vse prejete dobrine. Mati Zemlja pa je njihovo skrbno nego in težko delo bogato vračala v naravnih darovih.

Ob najdaljšem dnevu, v času zorenju, so se Višgorci ponovno zbrali ob kresu. Veselo so rajali in se gostili ves dan. Prepevali so zahvalne pesmi rodni Materi Zemlji:

»Pozdravljena in zahvaljena rodna Mati Zemlje in Vode, ki ustvarjaš življenje! Tvoje porodne vode deroče so napolnile potoke, reke in morja; preplavile zemljo, jo vso oživele. Iz vsake razlite kapljice tvoje so vzklile cvetlice, trave zelene in dale rast drevju. Bujno zelenje je prekrilo ves svet in bogato obrodilo, ko si darovala človeku življenje... Vsemogočna in dobra si rodna Mati Zemlje in Vode!«

V PRIČAKOVANJU ZIME IN POMLADI

S petjem, rajanjem in melodijami so se prebivalci Višgorja ob koncu vsakega poletja in pred začetkom zasnežene zime ponovno zbrali ob velikem kresu na vasi. Pokloniti so se hoteli kralju vseh kozorogov s silno blestečim rogovjem. Imenovali so ga »Zlatorog«.

Ko se je sonce pozno popoldne začelo spuščati na večerni strani neba proti zatonu, so se prebivalci Višgorske planote poslednjič s hvaležnim srcem ozrli v utapljajočo se nebeško zarjo. Klicali so hvalnice Soncu, dokler se jim ni prikazal na najvišji gori Triglav najmogočnejši kozorog vseh kozorogov, z bleščečim zlatim rogovjem. To je bil mogočni Zlatorog, poglavar gora in vseh kozorogov na zemlji. Ob vsakem sončnem zahodu se je pojavil na najvišji gori in se razgledal po lepi deželi.

Poglavarju gora so se Višgorci zahvalili za vse dobrine, ki so jih prejeli od kozorogov in drugih gorskih divjadi: od harf in gosli do trobent in bobnov, za tanke strune in sukane motvoze za šivanje, za mehove in kože za oblačila ter tople kožuhe. Pa tudi za dobro hrano in okusno meso, ki jim je bil nujno potreben vir življenjskih moči.

Zlatorog je z zadoščenjem opazoval obilne daritve ljudi v dolini, nato je rahlo privzdignil prvo nogo v poklon Višgorcem za zadnji pozdrav. Obdan s čudežno večerno zarjo je nato skupaj z bakrenastim Soncem počasi zatopil za obzorjem do naslednjega zahoda. Za slovo in upanje, da se bo vrnil, je med zvezdami na nebu pustil svoj obris, ki ga kot stalno nebesno znamenje imenujemo še od tistih starih časov dalje »Kozorog«.

Kralj vseh kozorogov na zemlji je bil Zlatorog, ki je živel na vrhu gore Triglav. Imel je nadnaravne moči: če je bil ranjen, je od vsake kaplje krvi v trenutku pognala čudežna planinska roža. Zaužil jo je in takoj ozdravel.

V mrzli zimski dobi so se premrznjeni Višgorci hudo naveličani zime in snega, ponovno zbrali, da so se poslovili od najkrajšega dneva in najdaljše noči v letu. Komaj so čakali, da bi ponovno prišla pomladna vila Vesna, ki bo pregnala mraz in prinesla toplino v deželo. Ob njenem prihodu so se prebudile poljane in livade in vse

zadehtele v dišečem cvetju. Drevesa so bujno ozelenela in kmalu bogato obrodila.

Na večer najdaljše noči so se Višgorci, oblečeni v tople ovčje kožuhe in zamaskirani čez glavo, zbrali v procesiji sredi vasi, da so prestrašili in pregnali zle zimske duhove. Veselo so zapeli in zarajali okrog velikih vaških kresov.

Lovci so streljali vitke puščice proti severu, v smeri zvezde Severnice, da bi čimprej odgnali mraz in zimo. Pomerili so se v streljanju na daljavo in višino, dokler se ni prikazal na temnem in bogato razsvetljenem nebu zvezdasti Veliki medved. To je bila Urša, kraljica vseh medvedov na zemlji. Višgorci so ji klicali, naj že prebudi zaspane medvede v brlogih, da bi jim ti z velikimi šapami v pomladnem blatu kazali pot do medu v okoliški hosti. Medvedje so bili veliki sladkosnedci. »Med-ved« ve vse o zdravilni in hranilni vrednosti medu, zato se tako imenuje.

Naši ljudje, ki so že od nekdaj živeli tesno povezani z naravo, pa so postali izurjeni čebelarji. Skrbno in uspešno so vzgajali marljive čebele in nabirali med.

Mediška Roža je potrebovala veliko medu za kuhanje medicine, ki je vsebovala dovolj moči, da je vrgla po tleh vražjega Črta in ravno prav, da je ozdravila prehlajene bolnike. Sladka zdravilna medica je vsakogar toplo ogrela v hladnih večerih, poživiljala kri ter vlivala ljudem novega upanja. Veseli so si nalivali sladko medico, drug drugemu nazdravljali in klicali novo pomlad v deželo.

Ljudje so si za srečo okrog vratu obesili razne talismane izbranih totemov. To so bili medvedji kremplji, merjaščevi ali volčji čekani, kljuni in perje ptic, zrezljane kosti ali rogovje, ki so jih skozi vse leto varovali pred hudobnimi duhovi in nesrečami. Želeli so biti močni v nogah, kot so močni orjaški medvedi in urni v plezanju

po visokih gorah, kakor so spretni le kozorogi. Kozorog in medved sta predstavljala sever in jug, poletje in zimo ter sta bila simbola najvišjih gorskih vrhov in najglobljih gozdnih votlin.

Poleg medu so znali Višgorci uporabiti tudi voščeno satje, ki so ga zvili in skozenj napeljali stenj. Voščene sveče so jim svetile v temnih in dolgih zimskih večerih.

Medvedje krzno in koža, med, sveče, meso in razne druge stranske produkte pa so Višgorci tudi tržili na sejnih in izmenjavali med seboj.

TRGOVANJE, PREKUPČEVANJE IN ZAMENJAVA PREDMETOV

Prebivalci Višgorja so znali spretno uporabljati divje in udomačene živali pri iskanju hrane. Sledili so medvedom, nerescem, udomačenim psom in pticam, ki so jih vodili pri lovu in iskanju hrane. Prav te živali imajo dobre nosove, ki so lovce »nosili« do bogatih plenov, nabiralce pa do zdrave hrane v gozdu: do gomoljev in korenin, gob, mesnatih črvov, ptičjih jajc v gnezdih, jagod in do sladkega medu. Odvečne pridelke in zaloge so uspešno tržili ali izmenjavali s poljskimi pridelki ali z izdelki drugih rokodelcev in trgovcev.

»Oči Zaplata, glej prekupčevalca na hribu, ki trguje z živalmi. Tudi jaz bi rada imela konja, kot ga ima moj brat Janček,« je moledovala vnukinja Lučka.

»Ne, nikakor ne, bistra Lučka! Pri kupčijah moramo biti zelo previdni in moramo skrbno premisliti, s kom trgujemo, sicer nas lahko goljufi opeharijo! S tem prekupčevalcem pa že ne bova barantala. Že na daleč vidim, da ni poštenjak, prav verjetno je Črt.

Samo oglej si živali, ki jih je pripeljal! Vse so divje, ki jih bo težko udomačiti in priučiti dela, ker so že prevelike. Če si nekdo osvoji divjo žival, jo mora vzgajati že od gnezda dalje. Pravilno vzgojena je človeku podrejena in udomačena žival. Postane pohlevna, da lahko živi v hlevu poleg človeškega bivališča. Glej, njegova bera pa je le ropanje. Nobene živali ni sam vzgojil!

Le oglej si njegovega konja, ki je divja žival iz daljnih step. Težko bi ga bilo priučiti za delo, ker je že odrasel, za jahanje pa je še manj primeren. Dobremu konju mora griva na vratu viseti na eno ali drugo

stran, ne pa da mu stoji pokonci kot ježu. Na zadnjih nogah je videti rane od obročev, ker ga je imel že dolgo nasilno privezanega. Ta konj se bo ob prvi priložnosti pridružil divji čredi na planinah.

Naši ljudje gredo iskat dobre konje tja proti jugu, blizu obale Jadrana, k Liparjevim sorodnikom, ki živijo na Krasni planoti. Tam vzgajajo Liparji bistre bele konjiče.

Le malo potrpi, Lučka, da zrasteš, potem boš dobila tudi ti enega teh brzih Liparjevih konj«, ji je obljubil oči Zaplata.

»Rada bi imela vsaj dobrega psička, prijaznega in zvestega, kot je sosedom Živo! S pastirji gre na pašo in jim pomaga uganjati in varovati živino in ovce. Pravijo, da je kraški ovčar, ker prihaja s Krasne planote in pazi na njihove ovce. Ali je res tako?« je bila radovedna Lučka.

»Da, tako je! Vidiš, enako je s psički, ki jih ima ta pokvarjeni barantač v jerbasu. To nikakor niso pravi udomačeni psi, ampak so mladiči divje volkulje. Dober pasji mladič ima zaokrožen rep kot mlada luna, ušesa pa povešena navzdol, vsaj ko je še mladič. Veš, tisti njegovi mladiči pa ne bodo nikdar po pasje lajali, le tulijo, ker

so navadni divji volkovi. Teško jih bo udomačiti, ker so divje krvi in že preveliki. Lahko bi jih zavohala mati volkulja in prišla ponje! Tudi sami bi takoj pobegnili novemu lastniku, če bi bili prosti in se pridružili krvoločnemu tropu v gozdu? Gorje, če mu nasede ovčji pastir, lahko bi pritulil k njemu trop divjih volkov, ki bi mu vso drobnico pospravili v svoje trebuhe.

Ha, kakšen slepar!!!

Pojdiva brž stran od tod, Lučka, temu barantaču nikakor ne zaupam. Samo poglej, kako črno škili izpod čela na mojo sekiro, ker je njegova le kamnita. Že načrtuje, kako mi jo bo ukradel. Čim dlje sva stran od njega, tem bolje bo! Ta tujec je nevaren človek, sigurno je Črt, preoblečen v trgovca!

Draga vnukinja, dobro si moraš zapomniti vse, kar si se naučila na obisku pri nama, ker boš vse to znanje potrebovala v življenju.

Pojdiva zdaj!« je zaskrbljeno in nekoliko žalostno končal svoje poučevanje oči Zaplata. Zavedal se je, da bo moral za dalj časa od doma, zato ga je skrbelo, ali se bo Lučka zapomnila vse, kar jo je učil.

BAKRENOLASI OČI SE JE PRIPRAVIL ZA POTOVANJE

»Lučka, nujno ti moram še nekaj povedati: Od doma bom moral za dalj časa, kralj Matjaž me potrebuje! Čaka me dolga pot! Prejel sem nujno sporočilo, ki ga je prinesel sel kralja Matjaža. Klič me, da se pridružim njegovi vojski. Odhajam od doma, verjetno za dolgo časa. Želim, da boš delovna in pomagala babici, če te bo potrebovala, dokler se ne vrnem. Obljubi mi, da boš ostala dobro, moja vnukinja Vida, da bom šel lažje od doma!« jo je zaskrbljeno prosil dedek.

Lučka je trdno obljubila dedku, da bo pridna in skrbela za babico.

Kmalu po obrednem praznovanju ob kresu na čast svetlemu Belinu je k bakrenolasemu Orlu prijezdil na belem konju sel samega kralja Matjaža in mu prinesel pomembno sporočilo. Sporočil mu je, da kralj Matjaž nujno potrebuje dobrega kovača, ki kuje najboljše orožje. Kovač bakrenolasi Orel se mora nemudoma pridružiti Matjaževi četi prek Triglava v srcu domovine. Grozijo jim velike čete

nasilnih osvajalcev z večerne strani, zato potrebuje hrabre vojščake in najboljše kovače, kar jih zmore njegova obširna dežela.

Bakrenolasi Orel je vedel, da mu bodo na dolgi poti prek strmih gora pretile mnoge nevarnosti, zato se je moral dobro pripraviti. Zadovoljen je pomislil, da ga bo spremljala sreča, ker je imel na sebi vtisnjena znamenja, ki so ga zaznamovala s potomci. Križec, tetoviran na peti, si je vrezal ob rojstvu hčere Urše, križec v podkolenu pa je predstavljal rojstvo njegovega sina Mirkaslava, ki je slovel kot najboljši lovec na Višgorju. Pokončna črta vrezanega križa predstavlja človeka, vodoravna pa njegovega nadnaravnega duha. Znamenji sta predstavljali tretje »pokolenje« njegovega rodu Zaplata.

Po golem hrbtu je bil Orel na gosto tetoviran z znaki treh ali štirih brazgotin, ki so bila znamenja krempljev planinskega orla in črnega panterja. Radovedni Lučki je povedal, da je duh črnega panterja njegov drugi zaščitni totem in vse o pomenu znakov vrezanih v hrbet:

»Znak krempljev divje živali na telesu pomeni, da me je duh te živali izbral in me zaznamoval. Totem izbrane živali sedaj prebiva v meni in me varuje, zato nosim okoli vratu talismane, ki me vežejo z mojim totemom. Znaki treh in štirih brazgotin imajo nadnaravne učinke, ki me varujejo pred nesrečami in odganjajo bolečine v križu.

Ljudje smo srečni, če najdemo štiriperesno deteljico v travi. Štirica predstavlja štiri strani neba in popolno sorazmerje v naravi. Trojica pomeni Podzemlje, Zemljo in Nebo. Predstavlja vero, upanje in ljubezen. Število dve je posebno pomembno število narave Matere Zemlje. Vse stvarstvo se zrcali v dvoličnosti in medsebojni odvisnosti: čim temnejša je noč, tem svetlejši je dan; brez hude zime se ne bi veselili toplega poletja; brez mržnje ne bi poznali ljubezni, niti ne žalosti brez veselja... Brez rojstva ni smrti! Brez tvoje mamice in očija ne bi bilo niti Lučke! In ne pozabi parnega štetja, ki si se ga naučila!«

Lučka se je globoko zamislila in tiho opazovala dedka, ko si je odel topel živalski kožuh prek volnene tunike. Nosil je dobro opasano mednožno krpo iz mehke kože, podaljška pa sta pokrivala obe strani spodnjega dela života. Dve dolgi in topli krzneni hlačnici sta mu bili privezani okrog pasu. Glavo mu je grela kučma iz medvedjega krzna in tudi obuvalo je bilo iz enake kože. Prek ramen je vrgel slamnato ogrinjalo, ki ga bo varovalo pred padavinami. Okoli zapestja si je privezal kresilno gobo.

V velik oprtnik je položil dragoceno sekiro in poln tul ostro ošiljenih puščic, poleg pa je pritrdil svoj dolg lok. Kresilni nož je nosil v usnjeni nožnici. Okrog pasu si je navezal usnjeno pasovnico, v katero je spravil vse nujne drobne potrebščine, kot so ostra rezila, pasovi in sukanci ter suho hrano za popotnico. Nikdar ni pozabil na vedro z ogljem.

Tako je bil nared za dolgo pot h kamnitem gradišču kralja Matjaža na drugi strani svete gore Triglav. Tam naj bi poslej vlival in koval bojne sekire za kraljeve vojščake v boju proti tujim osvajalcem, ki so se hoteli nasilno polastiti njihove prelepe domovine. Pred odhodom se je pomudil ob svetem triglavem totemskem kamnu, ki je stal ob vznožju visokih gora.

Tri pokončne glave, vklesane v kamen, so predstavljale božanstvo visokih gora naše dežele – boga »Triglava«. Mogočni Triglav se je iz najvišjih vrhov razgledoval po deželi in svojih ljudeh. Okrog Triglava so ljudje od daleč občudovali megleno bele vile, ki so pasle snežno bele kozličke v oblakih. Služile so gorskemu bogu Triglavu, ki je obsegal Podzemlje, Zemljo in Vesolje. Ljudje ene govornice in verovanja so zato vklesali v svete kamne simbole sekir in

bodal, posvečene bogu Belinu in Triglavu. Poleg sekir in bodal so v kamen radi vklesali tudi sonce, razne živali, vozove z voli in letnice.

Pogosto so vklesali v kamen tudi podobo črnega panterja, ki je bil med divjadjo najbolj priljubljena žival. Ko je ta na široko zazijal, se iz njegovega grla razširil posebno sladek duh, ki je omamil vso divjad, da mu je zaupala in mu zvesto sledila. Vsi so ljubili črnega panterja, edino hudobni Črt se ga je bal. Črni panter je bil visoko cenjen na vseh območjih, kjerkoli so živeli naši predniki, zato je

pozneje postal celo naš narodni simbol. Panterja so se bali le sovražniki našega naroda.

Tako pripravljen se je Bakrenolasi Orel prišel priporočiti Triglavu, bogu visokih gora, za srečno pot prek strmih in nevarnih Alp. Prosil ga je, da bi se lahko nekoč ponovno vrnil v svoj rojstni kraj na Višgorskem, da bo pozdravil potomce svoje najdražje vnukinje lepe Vide. Vedel je, da ga bo njegov rod z upanjem v srcu pričakoval, dokler se ne vrne mednje, kakor jim je bil obljubil.

Tudi svoj rod in domovino je priporočil v varstvo bogu Triglavu.

Oblečen v popotno opremo se je Bakrenolasi Orel poslovil tudi od vseh svojih domačih: od svoje ljubljene žene Modre Danice, zlatolase hčere Vesne, zeta Sokola in slavnega sina Mirka, ki je slovel kot najboljši lokostrelec iz rodu Zaplata. Poslovil se je tudi od vnuka Brzega Jančka, ki je že skoraj odrasel lovec ter od najdražje vnučke Lučke, ki je nenadoma odrasla v lepo Vido.

Vnukinja Vida je bila silno žalostna, ko se je morala posloviti od očija Zaplata. Spremljala ga je dober kos poti do vznožja visoke gore. Za slovo ji je dedek moral obljubiti, da se bo nekoč gotovo vrnil na domače Višgorje, če prej ne – pa ...

KONEC DOLGEGA POPOTOVANJE

Popotnik 'Ötzi' ali naš bakrenolasi oči Zaplata ni ob slovesu niti pomislil, da bo trajalo 5300 let, preden se bo vrnil na Višgorje med svoje ljudi. Svojih potomcev pa v modernem času 20. stoletja ni mogel več najti, ker so govorili razne tuje jezike. Ljudje, ki gospodarijo na njegovi zemlji, ga niso prav nič razumeli, on pa njih tudi ne, zato so mu bili tujci. Nenadoma se ni več znašel, kje je pravzaprav njegova ljubljena domovina. Zgrešil je pot in v hudem mrazu ga je celo napadel Črt. Vrnitev zanj je bilo hudo razočaranje, zato je ranjen in obupan obležal ves zmrznjen v snegu...

Toda, izpolnil je svojo obljubo: Vrnil se je!

Naš kralj Matjaž pa še dalje spi pod goro Pečko in čaka na boljše in pravičnejše čase ...

Ledeni mož Ötzi (naš bakrenolasi Orel ali oči Zaplata), ki je bil najden pod snegom leta 1991, je ležal prav v takšnem položaju, kot mu je svetoval v naši povesti prevejani Sokol pred 5300 leti. Ob njem so našli vse njegovo premoženje, ki je bilo tri do štiri metre stran od njega zloženo na skalni polici, kot ga je bil sam razstavil. V desni roki je stiskal dvorezni kresilni nož. Njegova leva roka mu je bila tesno potisnjena pod brado, da je bil videti v dokaj nelagodnem položaju. Prsti na nogah so mu bili povsem iztegnjeni, da bi mu omogočili hiter telesni zasuk in pomagali desni roki z nožem pri močnem udarcu po sovražniku.

Bakrenolasi očak Orel je moral biti presenečen, ko je po več tisočletjih ugledal pred sabo svoj rojstni kraj. Ni se mogel načuditi, zakaj je njegova domovina dandanes križemkražem začrtana z mednarodnimi mejami in kako to, da se posamezni predeli imenujejo Slovenija in Avstrija, Nemčija, Poljska, Češka, Slovaška, Madžarska, Hrvaška, Severna Italija, pa Švica, Francija in Španija in

tako naprej. Nasledniki istega prebivalstva govorijo mnogo jezikov, da se med sabo komaj sporazumevajo.

Presenečenje bakrenolasega Orla je razumljivo, saj je območje današnje srednje Evrope nekdanj pripadalo enotnemu prebivalstvu in našim skupnim prednikom. Sledove enotnega prebivalstva lahko razberemo iz številnih imen krajev in med mnogimi prastarimi venetskimi napisi prek vsega območja, kjer so v davnini živeli naši predniki. Ti se dajo razbrati le s pomočjo sloven(et)skega jezika.

O ledenem možu Ötzi ostaja nerešenih še mnogo vprašanj. Neznanka ostaja tudi vzrok njegove nenaravne smrti. Je morda ranjen zašel v snežnem zametu, zaspal od utrujenosti in zmrznil? Je bil sezonski pastir ali planšar? Ali je bil »daritvena žrtev« ...? Je Ötzi prednik slovenskega »očija«? Nedvomno je Ötzi slaven mož in znan po vsem svetu kot najstarejši prednik Evrope 21. stoletja.

KDO JE LEDENI MOŽ »ÖTZI«?

Ob odkritju več tisoč let stare mumije ledenega moža znanstveniki iščejo odgovore na mnoga vprašanja: kdo je bil pravzaprav »Ötzi« v življenju, kdo so bili njegovi predniki in potomci in v kakšnih razmerah je živel.

Septembra leta 1991 sta dva izletnika v Ötztal na Tirolskem, v kraju Vinschgau, ki leži na meji med današnjo Italijo in Avstrijo, našla najstarejšega, od mraza izsušenega in naravno mumiziranega človeka. Zaradi nadpovprečno toplega poletja se je nenadoma prikazal v tajajočem se ledu. Strokovnjaki so ocenili njegovo starost na približno 5300 let. Ledenega moža so najprej poimenovali po gorovju Ötztal v Alpah, kjer je bil odkrit.

Odpeljali so ga na univerzo v Innsbruck za nadaljnje znanstvene raziskave, po treh letih pa so ugotovili, da je bil najden približno sto metrov daleč od sedanje državne meje z Avstrijo na italijanski strani, zato so ga preselili v mesto Bolzano v S.Italijo.

Ötzi je imel pri sebi sekuro iz bakra, tul poln puščic in bodalo s kresilnim rezilom. Ob njem so našli tudi kamnit obroček, na katerem so bili pritrjeni številni usnjeni trakovi in dve k zapestju privezani gobi.

Njegova oblačila so bila iz živalskih kož, imel je nepremočljivo travnato ogrinjalo, pokrivalo iz medvedjega krzna, usnjen pas z orodjem, na nogah pa ostanke krznenih čevljev, ki so bili napolnjeni s travo in mahom ter z vrvico še vedno pritrjeni k nogi. Njegov oprtnik je spleten iz leskovih šib in okrepljen z macesnovim lesom. Lok iz tise je bil nekoliko večji kot sam Ötzi, zato je lahko s kresilnimi puščicami streljal na daljavo do 180 metrov. Njegova popolna oprema je narejena iz osemnajstih različnih vrst lesa, ki rastejo na območju Alp še danes, kar dokazuje izredno preudarnost in sposobnost naših prednikov pri izdelovanju lesenega orodja. Kresilni nož z jesenovim ročajem, ki ga je imel pri sebi, dokazuje, da je orožje nastalo prav na tem območju in da so tedanji prebivalci z njim trgovali po vsej srednji Evropi. Ugotovili so, da je bilo kresilno bodalo skovano iz kamna od bližnje Lesene gore, zato sklepamo, da so rezila in drugo orodje prodajali in ga izmenjavali med sorodnimi ljudmi ob trgovski poti od Visle do Jadranskega morja in dalj. Podobna rezila so našli tudi v do 400 km oddaljenih krajih, celo na območju današnje Nemčije, kjer je domovina šlezjskih Vendov ali Sorbov, znanih po kulturi žarnih grobišč, ki predstavlja zibelko srednjeevropske kulture.

Zrnca starodavnega enozrnatega žita (*triticum monococcum*) in ovs, ki so jih našli na njegovem oblačilu, so prav tako dobro ohranjena in raziskava dokazuje, da so bila zdrobljena in predelana v preprost kruh. Po raziskavi trav so znanstveniki ugotovili, da je bil Ötzi prebivalec nižjih predelov Ötztalskih Alp. Znano je, da je bilo na tem območju, kjer danes le 5 km stran stoji grad Juval, naselje že v srednji železni in v bakreni dobi.

Ozeblina na prstih in obraba kosti na nogah dokazujejo, da je Ötzi pogosto potoval prek visokih gora. Množični znaki tetoviranja na telesu (57) so verjetno posledica šamanskega zdravljenja. Njegova oprema skupaj s pripomočki in z oprtnikom dokazuje, da je bil dobro preskrbljen za življenje in preživetje v visokih Alpah. Pozornost privlači tudi brezova goba, ki jo je imel s seboj Ötzi. Po njegovih nohtih so ugotovili, da je bil slabega zdravja, zato je lahko gobo uporabljal poleg kresanja ognja tudi za zdravljenje, kot antibiotik.

Na površini njegovih las so znanstveniki zasledili nenavadno velike količine bakra in arzena. Ötzi je bil verjetno bakrar, ki je kopal bakrovo rudo, jo talil in vlival sekire. Pri delu je neizogibno vdihaval arzenske hlapce, ki nastajajo pri taljenju tamkajšnje bakrove rude. Postopek predelave je zaradi strupenih arzenskih hlapov zelo nevaren in zahteven. Slike na skalah v Alpah, ki izhajajo iz tiste dobe, potrjujejo, da je lastništvo bakrene sekire pomenilo višji status lastnika v tedanji družbi. Lastnikom kultne sekire so bile zaupane večje odgovornosti; bili so očaki, starešine in gospodarji rodu ter njihovi sinovi.

O AVTORJIH IN SODELAVCIH

Petr Jandáček je češkega rodu in živi v ZDA, kjer poučuje umetnost v srednji šoli v Novi Mehiki. Njegov konjiček je kiparstvo in predstavitev »chautauqua« primerka posebitve Ötzija za razne izobraževalne in znanstvene ustanove, za televizijske gledalce in civilne skupine, kar je njegov del novo-mehiškega prispevka človeštvu. Dejansko prikazuje, kako so davni neolitski prebivalci lovili, obdelovali zemljo in si nabirali hrano, kako so zanetili ogenj, izdelovali kamnito orodje in vlivali bakrene sekire. Za mlajše študente je pripravil risanko o Ötziju, ki še močneje pestri njegove

predstave. Skoraj vse ilustracije v pričujoči knjigi je njegovo umetniško delo.

Petr Jandáček je skupaj s slovenskim prijateljem Al Arkom iz ZDA sodeloval na prvi mednarodni konferenci venetologov v Ljubljani leta 2001 z referatom »Jezikovne povezave med Baski in Slovani (Veneti) v davnini«, kjer odkriva podobnosti med baskovskim in venetskimi jeziki. Rad poudarja, da je prav on posredno vplival na njegovo zgodovinsko ozaveščeje o Slovenetih kot prvobitnem prebivalstvu srednje Evrope. Seznanil se je z mnogimi viri in študijami o naši venetski preteklosti, zato prizna, da je tako postal tudi sam eden izmed številnih »venetskih spreobrnjencev«. Na mednarodni venetski konferenci leta 2003 v Ljubljani je predstavil referat o izvoru slo-venetskega štetja pod naslovom »Ryme and Reason« (Štetje na desetiški osnovi kot podaljšek štetja na petiški osnovi pri Baskih in Slovanih).

Jožica Marn Gerden je Petrovo slikanico o ledenem možu Ötziju dopolnila v povest »Potovanje skozi čas« in jo trdno postavila v slovenski prostor. Po rodu z Dolenjske, Jožica živi v Avstraliji prek 30 let in se za razvedrilo ukvarja s slikarstvom, literaturo in »slovenstvom«. Prevaja tudi članke in razne študije iz slovenščine v angleščino in obratno, predvsem na temo najstarejše srednjeevropske venetske zgodovine. Njeno posebno zanimanje na venetskem področju je raziskovanje slovenske sorodnosti s šlezijskimi Sorbi ali Wendi, nosilci priznane »kulture žarnih grobišč«, ki se je razvila prek srednje Evrope. Predniki njenih »vendskih« prijateljev in znancev so se priselili v Avstralijo iz Šlezije in Saxsonije pred 150 leti in njihovi potomci so še danes ponosni na svojo slo-venetsko preteklost in vneto raziskujejo svoje korenine.

Leta 2001 je sodelovala na prvi mednarodni konferenci venetologov v okviru Svetovnega slovenskega kongresa v Ljubljani s študijo »Veneti v Avstraliji« (o »nemških« priseljencih v Avstraliji oz. šlezijških in saških Vendih) in na drugem posvetu leta 2002 s študijo »Prvobitnost Venetov srednje Evrope«. Jožica je urednica debatne internetne strani VENETI-WENDS-WINDISCHE pod naslovom <http://forums.delphiforums.com/VENETI> in tako je postala »spreobrnjena Venetka«.

ZAHVALA SODELAVCEM

Pri nastajanju povesti in knjige se zahvaljujema prijateljem in sodelavcem za raznovrstno podporo, od lektoriranja, kritike, do dobrih in vzpodbudnih besed ter izkazano potrpežljivost: prof. Antonu Perdihu, dr. Marku Dvořáku, gospodu Jožetu Prešernu, prof. Marti Špes Skrbiš, gospe Miri Šekoranji, gospodu Antoniju Ambrožiču in patru Ivanu Tomažiču. Posebno se zahvaljujema tudi založniku gospodu Stanislavu Kodriču za največje delo in odgovornost – tiskanje knjige in za vse sitnosti in skrbi v zvezi s tem.

Petra Jandáček iz ZDA in
Jožica Marn Gerden iz Avstralije

Jožica Marn Gerden in Petr Jandáček
POTOVANJE SKOZI ČAS
Povest o ledenem možu Ötziju iz Tirolske

Prelom in oprema:

ONZ Jutro

Izdala in založila:

Založništvo JUTRO, Ljubljana

Za založbo:

Stane Kodrič

Pokrovitelj izdaje

Računalništvo SAOP

Celostne poslovne informacijske rešitve

SAOP računalništvo d.o.o., Cesta Goriške fronte 46, 5290 Šempeter pri Gorici

WWW.SAOP.SI

Naročila:

JUTRO d.o.o., Črnuška c. 3, p.p. 4986, 1001 LJUBLJANA

Tel.: (01) 561-72-30, (041) 698-788 • Faks: (01) 561-72-35

E-pošta: jutro@siol.net • WWW.JUTRO.SI

